

ОСИПЕЦЬ Р. О.,
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДУХОВНОСТІ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПІСНІ

Багатовікове колоніальне ярмо деформувало національну свідомість українців і сприяло появі у ній таких рис, як національний нігілізм, почуття меншовартості, мавпування перед чужим тощо. Очистити свідомість українця від нехарактерних рис і напарувань уярмлених віків є нагальною потребою часу.

У незалежній українській державі мають бути створені всі умови для виховання національно свідомих громадян. З цією метою в першу чергу має використовуватись виховний потенціал української культури. Великі просвітителі Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Драгоманов, Леся Українка, Г. Ващенко, В. Сухомлинський та інші визначальну роль у формуванні української ментальності відводили народній пісні. Т. Шевченко писав:

Наша пісня, наша дума,
Не вмере, не загине!
От де, люди, наша слава,
Слава Україні!

Українська пісня розкриває безмежний світ людської духовності, полонить почуття, розум і серце молоді та дорослих. У ній відобразилися світогляд народу, його морально-етичні й естетичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь. Особливість найпоширенішого музичного жанру пісні полягає у тому, що вона діє на почуття безпосередньо. В той час, як інші види мистецтва, наприклад, образотворче, архітектура, поезія, діють спочатку на інтелект, а потім на почуття, пісня викликає емоційні переживання відразу ж і здатна викликати могутню реакцію слухачів. Відомий український педагог Г. Ващенко підкреслює велику виховну й об'єднуючу роль музики, її злагіднюючий вплив на слухача. Коли її слухає якась велика група людей, вона спільно переживає певний настрій, чи то буде радість, чи смуток, чи тиха журба. Крім того, музика, особливо урочиста, як, наприклад, релігійні гімни, виводить нас із кола дрібних, щоденних, часто егоїстичних переживань і навіть примушує забувати своє «я». «Людина в такому стані розчиняється у світі вічного і безмежного» (Ващенко Г. Виховний ідеал.-Полтава, 1994.-С. 162).

Пісні, що виконуються хором, вважаються найвпливовішими. Хоровий спів як вид народного мистецтва існує ще з неза-

пам'ятних часів. Він є породженням різних епох, починаючи від первісного суспільства і до наших днів. Хорова пісенна творчість розцвітає нев'яжучими квітами любові до життя, рідної землі, її природи, в ній висвітлюються найкращі моральні якості людей: працьовитість, доброта, сердечність, розум, вірність, відданість, щирість, правдивість, краса. Поріч із цим у ній засуджуються потворні риси та стосунки між людьми: подружня невірність, синівська невдячність, лінощі, заздрість, злість, зрада батьківщині.

У наші дні хоровий спів набув поширення через різні форми хорової самодіяльності, яка є органічною частиною художньої народної творчості. Покликання художньої самодіяльності полягає у задоволенні потреби естетичного виховання слухачів та виконавців, потреб народу у створенні духовних цінностей.

У сучасних умовах важко переоцінити культурно-просвітне значення художньої самодіяльності, її роль стає особливо відповідальною, тому що вона ідейно і художньо впливає на мільйонну аудиторію. І надзвичайну роль вона відіграє там, де самодіяльні хори - єдине живе джерело музично-пісенної культури.

Різноманітні функції хорової самодіяльності: виховна, пізнавальна, художньо-естетична, комунікативна. Це свідчить про її різносторонній характер і великий діапазон виховних засобів, якими вона володіє. У зв'язку з цим необхідно перш за все відзначити характер діяльності її членів, які безпосередньо беруть участь у творчому процесі, у створенні художнього образу. Є всі підстави оцінювати хорова самодіяльність не тільки як засіб активного відпочинку, залучення до світу прекрасного, до музичної освіти, але і як величезну суспільно-корисну справу, яка сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості (Шамина Л. Работа с самодеятельным хорovým коллективом. - М., 1988. - С. 6).

Динаміка почуттів, яка криється у музичному творі й передається комплексом певних музично-виражальних засобів, стає іноді для виконавця об'єктом глибокого аналізу, а тому розкрити музичний образ вокального твору - важливе завдання керівника. Здійснити це можливо лише за умови усвідомленого і разом з тим живого, емоційного ставлення співаків до твору, що виконується. Отже, необхідно розвивати у самодіяльних виконавців емоційне сприйняття музики, образне мислення, навички виразного співу. Тільки тоді вся робота і саме виконання стануть дійсно виховним мистецтвом.

Хоровий спів поєднує у собі два найсильніші фактори

впливу на виконавця й слухача: слово та мелодію. Поєднавшись між собою, слово й мелодія здатні підняти людину на подвиг, спонукати до роздумів, добротності. Вони доповнюють і поглиблюють одне одного, формують художні смаки та благородні громадянські почуття.

Високохудожнім, справді духовним музичним твором стає та музика, яка всебічно розкриває духовні скарби, втілені у поетичному слові. Такий симбіоз слова й музики здатний ефективно діяти на духовну сферу виконавця і слухача.

Наслідки виконання залежать від ряду об'єктивних та суб'єктивних причин, серед яких основою слід вважати технічну підготовленість учасників хору, їх вміння емоційно передати закладець у творі художній образ, настрої. Керування процесом співу і контроль за ним здійснюється за допомогою якісної оцінки звучання голосу, яке повинно бути природним, вільним, темброво забарвленим. У зв'язку з цим одним з головних моментів у організації процесу співу стає розвиток вокального, зонного слуху, який тонко реагує на відхилення від необхідного тону і передає багату гаму фарб людського голосу.

Однією з важливих особливостей хорового співу є його колективна основа, яка значно ускладнює розв'язання питань відносно техніки виконання. Тут успіх залежить від кожного зокрема і від колективу в цілому. Саме у взаємовідношенні співака з колективом, як елементу й цілого, полягає характерна риса хорового виконавства. Навчити співати кожного і навчити співати хором, в ансамблі - таким є двоєдине завдання вокально-хорового навчання, для виконання якого необхідне знання особливої техніки хорового виконавства, специфічних засобів виразності, пов'язаних зі своєрідністю й можливостями інструмента виконання - голосу.

Виховний вплив хорового дійства, а саме - колективну свідомість, правильно визначив К. Д. Ушинський: «Який могутній педагогічний засіб - хоровий спів... У пісні, а особливо у хоровій, є взагалі не тільки те, що оживляє й освіжає людину, але й те, що організовує працю, надихає співаків до дружньої справи» (Ушинський К. Вибр. педагогічні твори.-Т.І.-М.,1939.-С.341-342).

Отже, хоровий спів, емоційно впливаючи на співаків та слухачів, сприяє формуванню свідомості морально-естетичної культури майбутнього спеціаліста, всебічному гармонійному духовному розвитку його особистості.